

BÖLÜM 4

BİYOETİK BAKIŞ AÇISIYLA KADIN HAKLARI

Berna ARDA²

GİRİŞ

Bu metin, Türkiye’de kadının haklarını biyoetik bir perspektif ile ele almaya çalışmaktadır. Temel çıkış noktası kadının üreme sağlığı ve buna ilişkin haklarıdır. İçerikte temel iki satırbaşı bulunmaktadır. İlkinde biyoetik açılarından toplumsal cinsiyet ve günümüzdeki yansımaları üzerinde kısaca durulacaktır. İkincisinde de kadının üreme sağlığı ve buna ilişkin hakları açısından güncel durum irdelenerek bu iki konu üzerinden bir tartışma yürütülecektir.

1. TEMEL TERİM VE KAVRAMLAR ÜZERİNE

Tıbbi deontoloji, İngiliz filozof ve hukukçu Jeremy Bentham tarafından tanımlanan normatif bir alandır. Bentham’ın ölümünden iki yıl sonra ancak 1834’te yayınlanabilen, mesleki erdemlerle ilgili yükümlülükler, görev ve yasaklar ile ilgili bir kitabın başlığı olarak kullanılan bir terimdir. “İyi hekim olmak, hekimliği de iyi yapmaktır” anlayışı bu kavramın temel yaklaşımı ve hekimlerin kendilerine ve bilime, hastalara ve topluma karşı üç tür görevi gibi görünmektedir. Birçok Avrupa ülkesi bu yaklaşımı benimsemiş ve mesleğin normatif yapılarına uygulamıştır.

Tıp etiği terimi ilk olarak 19. yüzyılda kullanılmıştır. Uygulayıcının, ki çoğunlukla hekimin, “meslek etiği”nin görünümüleri olarak yorumlanan erdemleri, davranışları ve görevleri tıp etiği geleneğinde odak noktasını oluşturmaktadır. 1950’ler ve 1960’larda geleneksel tıp etiği yaklaşımının artık yetmediğini, sorunların belirlenmesinde ve çözülmesinde tıkanmaya başladığını görmek mümkün-

¹ Bu metin 25-26 Mayıs 2021 tarihinde çevrimiçi gerçekleştirilen “Bioethics and Women’s Rights in Islamic Contexts; In the Light of Reproductive Technologies” International Conference, IMéRA, (Marseille-FRANCE) uluslararası toplantıda davetli konuşma olarak sunulan “Arda B: Turkey: A secular experience on reproductive technologies and women” başlıklı çalışmaya dayanmaktadır.

² Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD., Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları AD., arda@medicine.ankara.edu.tr

sağlanmasına yönelik çalışmalar, kadınların bu bağlamdaki haklarını birçok yönden desteklemektedir. Yaygın cinsiyetçi söylemlerden uzaklaşmak ve toplumsal yaşamda özgürlükçü bakış açısına sahip yeni bir yaklaşım geliştirmek gerekmektedir. Kadınların karar alma süreçlerine katılımı kolaylaştırılmalı, toplumsal kararlar ve ilgili yasalar kadın hakları perspektifinden alınmalıdır. Türkiye, İslam dünyasında -en azından kağıt üzerinde- halen seküler bir ülke olarak görünse bile, bu özelliğini gerçekten yeniden nasıl kazanabileceğine karar vermek zorundadır.

KAYNAKLAR

- ARDA**, Aslı; **ARDA** Berna. Physical and Non-Physical Obstacles on the Way: Non-discrimination in Health Services in Turkey, *International Journal of Health Policy and Bioethics*, 2016: 1(1):38-46.
- ARDA**, Berna. Bilim ve Kadın Bağlamında Nobel Barış Ödülü Sahibi Bir Hukukçu: Şirin Ebadi, Dünyayı Değiştiren 56 Kadın: Nobel Ödüllü Kadınların Hikayesi, Ed.: KÖSE Şükran Köse; AK-ÇİÇEK Eren Akçiçek; Buhasder Yayını, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2021: s.399- 410.
- ARDA**, Berna. Is There Any Room for Women in Medical Research? *Bioethical Concerns*, *Balkan Medical Journal*, 2020: 37(2):58-59.
- ARDA**, Berna. The Importance of Secularism in Medical Ethics: The Turkish Example, *Reproductive and Biomedicine Online*, Supplement Ethics, Science and Moral Philosophy of Assisted Human Reproduction, 2007: 14 (Suppl 1):24-28.
- ARDA**, Berna. The Law and Ethics of Medical Research: *International Bioethics and Human Rights*, *British Medical Journal*, 2005: 331:298.
- ARDA**, Berna; **ARDA**, Aslı. Autonomy of Woman in the Light of Legislation on Pregnancy Termination in Turkey, *Feminism: Past, Present and Future Perspectives*, Ed. VELASCO, Josefa Ros; Nova Science Publishers, New York, 2017: s.215-230.
- ARDA**, Berna; **AYDIN**, Erdem. Abortion Policy in Turkey: Current Ethical Attitudes, *Medicine and Law*, 2004: 23(3):665-670.
- ARI**, Hilal; **ARDA**, Berna. Kadının Sağlık Hakkına İlişkin Düzenlemelerin Feminist Biyoetik Açısından Değerlendirilmesi, *Türk Tıp Etiği Tıp Hukuku ve Tıp Tarihi Araştırmaları Yıllığı*, Ed. NAMAL, Arın; DEMİRHAN ERDEMİR, Ayşegül; ALKAN, N; Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, 2021: 10-14: s.405-416.
- Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. Kanun No: 5013, Kabul tarihi: 3 Aralık 2003, Resmi Gazete Tarih: 9 Aralık 2003, Sayı: 25311.
- COCHRAN**, Sam V.; **RABINOWITZ**, Frederic E. Gender-sensitive Recommendations for Assessment and Treatment of Depression in Men, *Professional Psychology: Research and Practice*, 2003: 34(2):132-140.
- EKMEKCI**, Perihan Elif; **ARDA**, Berna. An Overview of LGBT Rights and Health Legislation in Turkey from an Ethical Perspective, *Medicine and Law*, 2017: 36(3):23-40.
- ERGÖÇMEN**, A. Banu; **KESKİN**, Faruk Keskin; **YÜKSEL-KAPTANOĞLU** İlknur. Türkiye'de Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evlilikler: 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi. 2021. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 2020: s.50-53.
- ERKMEN**, Sedef. Türkiye'de Kürtaj AKP ve Biyopolitika, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020: s.61-127. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2003. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği, Ankara, 2004.

- Hasta Hakları Yönetmeliği. Resmi Gazete Tarih: 1 Ağustos 1998. Sayı: 23420.
- HAVE** Henk ten. From Medical Ethics to Bioethics, Global Bioethics: An Introduction, Routledge, London, 2016.
- Her kürtaj bir Uludere'dir. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/her-kurtaj-bir-uludere-dir,z1M5Y2z-mwEu6drogItVkiA>. 30.09.2021.
- Nüfus Planlaması Hakkında Kanun. Kanun no: 2827, Kabul tarihi: 24 Mayıs 1983, Resmi Gazete Tarih: 27 Mayıs 1983. Sayı: 18059.
- Nüfus Planlaması Hakkında Kanun. Kanun no: 557, Kabul tarihi: 1 Ocak 1965, Resmi Gazete Tarih: 10 Nisan 1965. Sayı: 11976.
- POTTER**, Van Rensselaer. Bioethics. The Science of Survival, Perspectives in Biology and Medicine, Baltimore, 1970: 14:127-153.
- POTTER**, Van Rensselaer. Humility with Responsibility- A Bioethic for Oncologists: Presidential Address. Cancer Research, Philadelphia, 1975: 35(9):2297-2306.
- RENNIE** Stuart; **MUPENDA** Bavon. The Ethics of Globalizing Bioethics, Ethics in Biology, Engineering and Medicine, 2011: 2(2):147-156.
- SEN**, Amartya. Human Rights and Asian Values, Carnegie Council for Ethics, <https://www.carnegiecouncil.org/publications/archive/morgenthau/254>, 27.09.2021.
- SERT**, Gürkan. Üreme Haklarının Yasal Temelleri ve Etik Değerlendirme. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul, 2013: s.43.
- Sosyal Güvenlik Kurumu. Tüp Bebek Tedavisi, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/saglik/saglik_hizmetleri/tup_bebek_tedavisi. 30.09.2021.
- Tababet ve Şuabatı Sanâatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun. Kanun no: 1219, Kabul tarihi: 11 Nisan 1928, Resmi Gazete Tarih: 14 Nisan 1928. Sayı: 863.
- Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi. Resmi Gazete Tarih: 19 Şubat 1960. Sayı: 10436.
- Türk Ceza Kanunu. Kanun no: 5237, Kabul tarihi: 26 Eylül 2004, Resmi Gazete Tarih: 12 Ekim 2004. Sayı: 25611.
- Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği. Figo Komitesi Üreme ve Kadın Sağlığında Etik Görüşler Çalışması. 2008. Obstetrik ve Jinekolojide Etik Çalışmalar. <https://www.tjod.org/obstetrik-ve-jinekolojide-etik-konular/>.
- Türk Medeni Kanunu. Kanun no: 4721, Kabul tarihi: 22 Kasım 2001, Resmi Gazete Tarih: 8 Aralık 2001. Sayı: 24607.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Kanun No: 2709, Kabul tarihi: 7 Kasım 1982. Resmi Gazete Tarih: 9 Kasım 1982. Sayı: 17863.
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. Kanun no: 1593. Kabul tarihi: 24 Nisan 1930, Resmi Gazete Tarih: 6 Mayıs 1930. Sayı: 1489.
- Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete Tarih: 30 Eylül 2014. Sayı: 29135.
- VERDONK**, Petra; **BENSCHOP**, Yvonne W.M.; **DE HAES**, Hanneke C.J.M.; **LAGRO-JANSSEN**, Toine L.M. From Gender Bias to Gender Awareness in Medical Education, Advances in Health Sciences Education: Theory and Practice, 2009: 14(1):135-152.
- WONG**, Sylvie H Lo Fo; **DE JONGE**, Ank; **WESTER**, Fred; **MOL**, Saskia S.L.; **RÖMKENS**, Renée R.; **LAGRO-JANSSEN**, Toine. Discussing Partner Abuse: Does Doctor's Gender Really Matter?, Family Practice, 2006: 23(5):578-586.
- Sosyal Güvenlik Yasası, Kanun no: 506. Kabul Tarihi: 17 Temmuz, 1964. RG: 29, 30, 31 Temmuz 1964-1/Ağustos 1964. Sayı: 11766-11779.